

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

**RENEŠANSO IR REFORMOS
ĮTAKA MAŽAJAI LIETUVAI**

Mokslinės konferencijos medžiaga

Klaipėda, 1998

Redaktorė R. Nikžentaitienė

Knygos leidimą rėmė
M. Mažvydo pirmosios lietuviškos knygos
450 metų sukakties minėjimo valstybinė komisija

© Klaipėdos universitetas, 1998

Klaipėdos universiteto leidykla

Renesanso ir reformos įtaka Mažajai Lietuvai.
Mokslinės konferencijos medžiaga

Klaipėda, 1998

SL 1335. 1998 07 02. Apimtis 6 sąl. sp. l. Tiražas 300 egz.
Klaipėdos universiteto leidykla, H. Manto 84, 5808 Klaipėda
Spausdino "Petro ofsetas", Žalgirio 90, Vilnius

TURINYS

Prof. dr. Helmutas Arnašius . Pietizmo Mažojoje Lietuvoje prieštarīgumas tautinio sąmoningumo aspektu	4
Darius Barasa . Karvaičių parapija ir jos materialinė organizacija XVIII amžiuje	15
Arūnas Baublys . XIX – XX a. Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios lietuviški katekizmai	24
Daiva Janauskaitė-Pauliukevičienė , dr. Vacys Vaivada . Dėl protestantų bendruomenių Žemaitijoje XVI a. antrojoje pusėje – XVII a. pradžioje	46
Kun. Darius Petkūnas . Mažvydo liuteronybės plėtros koncepcija	58
Kun. Gottfried Schneider . Reformacijos laikų katekizmai ir Martyno Mažvydo lietuviškas 1547 m. katekizmas.....	74
Prof. dr. Ulrich Schoenborn . “Was mein Gott will, gescheh allzeit”	81

MAŽVYDO LIUTERONYBĖS PLĖTROS KONCEPCIJA

Kun. Darius Petkūnas

Klaipėdos universitetas

Savo darbais Mažvydas siekė ne tik mokyti žmones skaityti bei rašyti, bet – kaip aktyvus to meto lietuvių evangelikų liuteronų kunigas – bandė plėsti bei įtvirtinti evangeliškąjį tikėjimą tarp savo tautiečių. Įvykdyti šį tikslą jis stengėsi įvairiais būdais, tačiau vienas iš pagrindinių buvo per lietuviškas religinio turinio knygas. Mažvydas nebuvo tik vertėjas ar Prūsijos kunigaikščio užsakymų vykdytojas, bet stengėsi įgyvendinti jo paties aiškiai suvoktą liuteronybės plėtros bei įtvirtinimo koncepciją.

Mažvydo laikais daugelis Prūsijos gyventojų jau buvo susipažinę su protestantizmu, o pats liuteroniškas tikėjimas vis labiau tvirtinosi tikinčiųjų širdyse. Kunigaikščio Albrechto pastangų ir pirmųjų protestantiškų knygų dėka XVI a. viduryje vokiškai kalbantys krašto gyventojai jau tapo sąmoningais liuteronais. Ypač tam pasitarnavo Karaliaučiaus universitetas, kuris buvo ne tik protestantiško mokslo židiniu šalyje, bet ir protestantizmo įtvirtintoju visoje Prūsijoje. Hubačius rašo, kad jau VI a. viduryje Lenkijos karalius Žygimantas susitaikė su mintimi, kad jo valdoma Prūsija yra tapusi protestantiška šalimi.

Tačiau jei mes kalbame apie vietinius to krašto gyventojus liutvininkus ir prūsus, turime pažymėti, kad šie buvo visiškai abejingi naujam tikėjimui. Kardu atnešta katalikybė iki reformacijos vos tęsė įsitvirtinti tarp krašto gyventojų, todėl nieko nuostabaus, kad iš viršaus nuleistas reformuotas tikėjimas šioms tautoms atrodė nesuprantamas ir nepatrauklus. Iki XVI a. vidurio buvo praktikuojami pagonybės papročiai. Vokiškai ir lotyniškai skelbiama katalikybė kaimų gyventojus taip pat palietė tik paviršutiniškai, nes svetimas žodis vokiečių kalbos nemokančiam lietuviui ir prūsui turėjo būti sunkiai suvokiamas.

Prūsijos lietuvių religinė situacija niekam negalėjo būti taip gerai suprantama kaip lietuvių dvasininkui. Todėl kunigaikštis, norėdamas įtvirtinti reformuotą tikėjimą, pirmiausia ieškojo gabių lietuvių, kurie išsi-mokslinę tiktų būti pašventinti į kunigus. Vienas iš tokių buvo Martynas Mažvydas. Jis matė ne vieną vargo dieną, augo neturtingoje šeimoje, nuo mažens bendravo ne su vokiečiais, bet su lietuviais. "... nemoku vokiškai,

kadangi savo gimtąją lietuvių kalbą moku, sakau, kuo puikiausiai...”¹ – tvirtina jis laiške kunigaikščiui Albrechtui. Šis energingas lietuvių tautos vyras turėjo žinoti tikrąjį savo tautos religinį veidą, kurį aiškiai aprašė katekizme.

Iš jo raštų matyti, kad protestantiškas tikėjimas tarp lietuvių turėjo didelių kliūčių. Praėjus ketvirčiui amžiaus nuo reformacijos pradžios lietuviai praktikavo ne tik katalikiškus papročius, bet ir pagonišką religiją, su kuria visomis jėgomis ėmė kovoti evangelikų liuteronų kunigai, vadovaujami kunigaikščio Albrechto. Mažvydo katekizmo lotyniškoje pratarėje Karaliaučiaus universiteto rektorius Frydrichas Staphylas sako:

“... tatai dar baisiau girdėti, – daugelis dar ir dabar visų akivaizdoje atlieka stbmeldiškas apeigas ir viešai išpažįsta stbmeldystę: vieni medžius, upes, kiti žalčius, kiti dar kita garbina, šlovindami kitus dievus. Yra tokių, kurie Perkūnui daro įžadus; kai kurie dėl pasėlių garbina Laukosargą, dėl gyvulių – Žemėpatį. Tie, kurie linkę į piktus darbus, savo dievais išpažįsta aitvarus ir kaukus. Bet nedaugelis tepagalvoja, kokią Dievo rūstybę užsitraukia dėl tokių piktadarybių.”²

Kai 1549 metų pavasarį palyginti jaunas liuteronų kunigas Martynas atvyko tarnauti į Ragainės parapiją, jis buvo priblokštas pagonybės bei katalikybės tradicijų gyvumo, ko jis, kaip protestantų dvasininkas, negalėjo toleruoti. Pasirodo, protestantizmas čia dar visiškai nebuvo įsigalėjęs. Iš jo laiško kunigaikščiui Albrechtui, rašyto 1551 metais, galima susidaryti vaizdą, kad jis šito nesitikėjo išvysti. “Iš tikrųjų čion atvykęs, – rašo jis laiške kunigaikščiui Albrechtui, – radau daugelį žmonių taip atsidavusių pragaištingam popiežininkų mokymui, jog maždaug dvidešimt metų, o gal ir daugiau jie vengė švenčiausiojo altoriaus sakramento, nors dėl to yra aiškus Dievo įsakymas ir šventosios Bažnyčios potvarkis.”³ Mažvydas pergyveno dėl pagoniškų dievybių garbinimo, dėl šventųjų sakramentų nuvertinimo, o ypač dėl jo parapijiečių kelionių į atlaidus Lietuvoje. “...mano parapijiečiai, kuriems patinka tokios popiežiaus įvestos apeigos, ten keliauja ir nusikalsta bjauriausia stbmeldyste. Dar kiti, nors ir nevyksta į tokias vietas, tačiau namie, užsidegę vaškines žvakes prie sienos, šaukiasi šventųjų globos ir kaip kokie stbmeldžiai švenčia tas pačias šventes.”⁴

¹ Mažvydas, M., *Pirmoji lietuviška knyga*, Vilnius: Vaga, 1974, p. 253.

² Ten pat, p. 93.

³ Ten pat, p. 276.

⁴ Ten pat, p. 279.

Šių žodžių tonas nėra tolerantiškas katalikybės atžvilgiu, tačiau tokia buvo to laiko dvasia. Katalikybė ir protestantizmas tuomet juk buvo dvi lenktyniaujančios konfesijos. Be to, jo žodžių tonas yra susijęs su sunkumais, kuriuos jam teko pergyventi katališkajame Vilniuje, nes atvykęs į Prūsiją jis save pavadina „Protomartyr“, tai yra pirmuoju kankiniu.

Nieko nėra nuostabaus, kad protestantizmas sunkiai tvirtinosi lietuvininkų širdyse, o ši konfesija, net praėjus 25 metams nuo protestantizmo įvedimo Prūsijoje, jiems atrodė svetima. Niekas nepaklausė jų nuomonės nei įvedant katalikybę, nei visus pervedus į liuteronybę. Kieno valdžia, to ir tikėjimas – tokia buvo viduramžių taisyklė. Todėl šis naujasis tikėjimas jiems buvo lygiai taip pat svetimas, kaip ir VII a. į Prūsiją besiveržianti katalikybė. Be to, protestantų kunigai dažniausiai buvo vokiečių tautybės. Jų pamokslai, nors ir išversti, kažin ar galėjo pasiekti parapijiečių širdis. O aktyviais bažnyčios lankytojais lietuvių nebuvo galima pavadinti. Mažvydo žodžiais tariant, daugelis žmonių nežinia kada yra buvę bažnyčioje, niekina šventuosius sakramentus, o kai yra „paklausinėjami paprasčiausių dalykų iš Viešpaties maldos, tikėjimo straipsnių ir katekizmo dalių, tai jie nesugeba nė vieno skiemens išarti“⁵. Iš to Mažvydas daro išvadą, kad „ragainiečiai tiek nusimano apie tikrąją krikščionių religiją, kiek paprastai nusimano kūdikis vystyklusose“⁶.

Mažvydo impulsyvus temperamentas neleidžia sėdėti sudėjus rankų. Jo mintyse pamažu pradeda formuotis liuteronybės plėtros koncepcija. Svarbiausia, ką jis suvokia, yra tai, jog tikėjimas tol nebus įtvirtintas, kol jis nepasieks prastuomenės. Šiai idėjai įgyvendinti jis atidavė visą savo gyvenimą.

Suformuoti aiškią liuteronybės plėtros koncepciją turėjo padėti jo išsilavinimas. Jis nebuvo kunigas, kuris sėdėtų užsidaręs savo kiaute, o plačios erudicijos, vienas iš labiausiai išsilavinusių to meto lietuvių dvasininkų. Dar prieš studijas Karaliaučiaus universitete jis bendravo su žymiausiais mokslo žmonėmis S. Rapolioniu ir A. Kulviečiu. Kunigaikštis Albrechtas į jį, neturtingą lietuvi, kuris vėliau neduos jam ramybės su pagalbos prašymais, kreipiasi ypatingai pagarbiai, pavadindamas „garbingu ir išmoksintu“ (Honeste et erudite). Nepraėjus dvejiems metams nuo imatrikuliacijos jis baigia Karaliaučiaus universitetą. Vos pradėjęs savo studijas Universitete jis išleidžia pirmąją lietuvišką knygą. Po šešių kunigavimo metų, 1555 m., jis paskiriamas arkidiakonu, tai yra de-

---

⁵ Ten pat, p. 277.

⁶ Ten pat, p. 282.

kanu. Jo laišakai rodo, kad Mažvydas ne tik gerai mokėjo lotynų kalbą, bet ir sugebėjo laiškus labai inteligentiškai rašyti, o kai kurios citatos leidžia teigti, kad jis iš dalies buvo susipažinęs su senovės graikų literatūra. Taigi Mažvydas buvo aukšto išsilavinimo žmogus. Nors 1566 metų giesmyno pratarinėje jis pasikuklina, sakydamas, jog šį darbą darė ne dėl šlovės ir išgarsėjimo, tačiau turėjo gerai žinoti, kad visa tai suteiks jam nemažai pagarbos. Iš tiesų jis suvokė save esant vieną iš nedaugelio lietuvių kunigų, pajėgiančių parengti pirmuosius rašto darbus.

Mažvydas nebuvo vien teoretikas, bet ir geras praktikas. Jis kalba apie vizitacijas, siūlo praktinius metodus, kaip “suvesti” žmones į bažnyčią. Jis yra ir tvirtas ganytojas ir geras pamokslininkas. “Juk aš rūpinuosi parapijiečiais, skelbdamas jiems Dievo žodį su tokiu uolumu, koks tik įmanomas”.⁷ Ir iš tiesų, savo uolumu jis prilygo pavyzdingam parapijos kunigui, kuris dieną naktį dirbs vardan parapijiečių išganymo. Būdamas geras kunigas jis žino, kurie jo parapijiečiai gyvena susidėję, kurie vengia altoriaus sakramento. Sekmadieniais, nors didžiąją dienos dalį praleidžia bažnyčioje, jis mato ne tik tuos, kurie dirba, bet ir tuos, kurie namuose sėdi be jokio darbo. Jis pažįsta tuos, kurie juokiasi iš pamokslų ir kurie slapčia užsidega žvakes šaukdamiesi šventųjų pagalbos. Jis akylai stebi, kurie parapijiečiai praktikuoja katalikybę ir keliauja į atlaidus.

Todėl protestantizmo nepraktikuojantys lietuviai jo vengė. Kai kurie bėgdavo tuoktis ar krikštytis į kaimynines parapijas. Kiti stengėsi nesirodyti jo akyse. Treti jį iškoliudavo ar kitaip įžeisdavo. O kartą vienas kaimietis dėl menko pievos sklypelio ne tik jį išplūdo, bet dar ir praskėlė jam galvą.⁸

Mažvydas, net ir žinodamas, kad teks konfliktuoti su parapijiečiais, vis tiek nenustojė siekęs Bažnyčios potvarkių įgyvendinimo. “Nors, šviesusis ir maloningasis kunigaikšti, tikrai žinau, jog aš sukelsiu prieš tave kai kuriuos žmones ir jie manęs nekės dėl to, tačiau aš visada labiau privalau paisyti Bažnyčios potvarkių negu užsispyrusių žmonių neapykantos ir įtūžimo.”⁹ Tokiu temperamentu jis buvo garsus ne tik savo, bet ir aplinkinėse parapijose. Apie jį buvo kalbama gretimuose miesteliuose, o kai kurie “aukštos padėties žmonės” Tilžėje jį net išvadino osiandrininku. Tačiau Mažvydui aplinkinių nuomonė buvo antraeilis dalykas. Jo nepa-

---

⁷ Ten pat, p. 277.

⁸ Ten pat, p. 312.

⁹ Ten pat, p. 295.

laužė nei apkalbos, nei negatyvus kai kurių parapijiečių nusistatymas jo atžvilgiu.

Dar viena gera Mažvydo savybė buvo ta, kad jo mąstymas buvo visa apimantis. Jis dirbo ne tik “ant naudos Ragainės parapijai”, bet ir vardan kitų lietuviškų parapijų. Būtent tokius žodžius jis užrašo savo trijų giesmių rinkinyje “Giesmės duchaunos...”. Katekizmas ir ypač jo prakalbos rodo, kad Mažvydas mintimis sugebėjo aprėpti protestantizmo plėtrą ne tik Ragainės apskrityje, bet ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. “Didžiajai Lietuvos Kunigaikštystei”, “Lietuvos bažnyčių ganytojams ir tarnams”, “Lietuvininkams ir žemaičiams” – tokių plačių nuorodų mes randame titulinuose Katekizmo puslapiuose.

Mažvydo liuteronybės plėtos koncepcija nebuvo politinio pobūdžio. Apie politinę liuteronybės plėtrą svarstė kunigaikščio rūmai, o tai ne jo reikalas. Bet Mažvydo mintys sukosi apie paprasto lietuvių vargdienio gyvenimą. Jis aiškiai suprato, kad bažnyčia ir parapija taps tvirta tik tuomet, kai konfesiškai tvirtas bus eilinis parapijietis. To negalima pasiekti iš viršaus nuleidžiant tikėjimą, kaip tai atsitiko 1525 metais Prūsijoje, bet tik su nuoširdžia meile ir atsidavimu nuolatos šviečiant kiekvieną parapijietį. Dėl šios priežasties pirmoji jo knyga Katekizmas nėra skiriama bajorijai ar kunigams. Tai nėra knyga “apie slaptingesnius religijų ginčijamus klausimus”¹⁰, bet “prasty žadei del prastu žmaniu...”. Pats svarbiausias jo tikslas – supažindinti liaudį su reformuotu tikėjimu ir parodyti jo pranašumus prieš pagonybę ir katalikybę.

Nusistatęs aiškų tikslą skleisti tikėjimą tarp prastuomenės, Mažvydas nesiima išversti į lietuvių kalbą Liuterio teologinių disputų arba Augsburguro konfesijos, net jei pastaroji iki šių dienų yra svarbiausias liuteroniškojo tikėjimo raštas. Jis pasirenka vieną iš ploniausių Liuterio knygų – Mažąjį katekizmą, kuri, kaip kalbėjo didysis reformatorius, buvo pati sėkmingiausia knyga jo gyvenime. Šis Liuterio katekizmas, Mažvydo suvokimu, turėjo būti pats pirmasis žingsnis siekiant įtvirtinti evangeliškąjį tikėjimą.

Tikriausiai parengti lietuvišką katekizmą Mažvydui pavedė kunigaikštis Albrechtas. Tačiau ne mažiau iniciatyvos turėjo parodyti ir pats autorius. Galbūt kunigaikštis girdėjo jį tai ruošiant Vilniuje, nes priešingu atveju būtų kreipęsis į profesorius A. Kulvietį ar S. Rapolionį, kurie dar prieš pasirodant Katekizmui buvo išvertę keletą giesmių. O kad Mažvydo

---

¹⁰ Ten pat, p. 91.

katekizmas turėjo būti rengiamas Vilniuje, rodo knygos pasirodymo data. (Kažin, ar Mažvydas ją galėjo parengti per penkis mėnesius, nes tiek praėjo nuo imatrikuliacijos Universitete iki knygos pasirodymo.) Tą mintį pateikia V. Biržiška, sakydamas, kad “šis pirmasis lietuviškas spaudinys negalėjo būti greitai paruoštas, ir tenka manyti, kad jau stodamas į universitetą Mažvydas žymia dalimi rankraštį jau buvo paruošęs...”¹¹. Taigi didelę iniciatyvą rengiant knygą turėjo parodyti pats Mažvydas bei jo bendradarbiai, kurių tekstus jis į ją įdėjo.

Mažvydas šią knygą rašė labai nuoširdžiai. Kostas Korsakas tvirtina, kad tai matyti jau iš prakalbos, nes ji nėra parašyta proza, o eilėmis. “Jau vien tas faktas, jog jis šią prakalbą parašė eilėmis, rodo jo užmojo pabrėžtiną prasingumą. Norimas mintis bei teiginius, rodos, būtų buvę daug lengviau išdėstyti proza, juo labiau šiuo atveju, kai gimtajai kalbai buvo pirmą kartą pritaikomi spaudos rašmenys. Tačiau Mažvydas pasirinko žymiai sunkesnę kelią, būtent tokį, kuris ryškiau pabrėžė šio renginio naujumą ir svarbumą, išskirtinę jo istorinę reikšmę...”¹² Dėl eiliuotos prakalbos tapo patrauklesnė ne tik ši knyga, bet ir evangeliško tikėjimo tiesos.

Katekizmu Mažvydas skelbia kovą pagonybei. Jai jis yra ypač netolerantiškas, nes jis tvirtai įsitikinęs, kad pagonybė žmogui negali “nieko gero duoti”, bet į “peklos ugnį veikiau gali įstumti”. Lietuvių mitologines būtybes jis pavadina “visokiomis velniavomis” ir ragina žmones kuo greičiau jų atsisakyti. “Kaukus, žemėpačius ir laukosargius pameskit, visas velniavas, deives apleiskit – tos deivės negal jums nieko gero duoti, bet tur visus amžinai prapuldyti.” Ši jo kova su pagonybe patvirtina faktą, kad senasis lietuvių tikėjimas kai kuriems žmonėms tuo metu dar buvo brangesnis už evangeliškąjį.

Katekizme Mažvydas neužmiršta kreiptis į kunigus. Jis kreipiasi ne tik į Prūsijos lietuvių dvasininkus, bet ir į LDK bažnyčios tarnus. Tai rodo, kad Mažvydas vylėsi, jog katekizmas praplės evangeliškąjį tikėjimą katalikiškos Lietuvos žemėse. Mažvydas tai daro žinodamas, jog kunigų pamokslai yra lengviausias kelias skelbti protestantizmą. Jis tikisi, kad ir kiti katalikų dvasininkai pasuks S. Rapolionio ir A. Kulviečio keliu. Pirmasis buvo pranciškonų vienuolis, o antrasis – katalikų kunigas, skelbęs evangeliškus pamokslus iš Šv. Onos bažnyčios sakyklos.¹³ Žmonės gerbė

¹¹ Biržiška, V., *Aleksandrynas*, t. 1, Vilnius: Viltis, 1990, p. 81.

¹² Mažvydas, *Pirmoji lietuviška knyga*, p. 18.

¹³ Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 1, p. 41.

ir klausė kunigų, nes daugelio to meto žmonių nuomone, dvasininkai buvo patys mokyčiausi žmonės. “Jie tvirtina, kad tie esą mokyčiausi, kurie dėvi kunigišką drabužį.”¹⁴

Todėl Mažvydas ragina juos atlikti savo ganytojišką pareigą. “Jūs, kunigai, pagal jūsų seną pareigą mokykit žmones, o tai visi paklydo!” Nors šis tekstas yra ypač tolerantiškas katalikybei, tačiau Mažvydas neužmiršta pabrėžti, jog žmonės turi būti mokomi būtent liuteroniškojo katekizmo. “Skaitykit ir duokit į rankas kiekvieno vaiko, kaip žemaičio, taip ir lietuvininko. Raginkit žmones to trumpo mokslo išmokti, be kurio platesnis mokslas negal stovėti.” Tačiau šis kreipimasis į Lietuvos Bažnyčios ganytojus nebuvo sėkmingas, nes, kiek žinoma, tuo metu prasidėjo kontrreformacija, ir liuteroniškos idėjos pamažu buvo nuslopintos.

Katekizmas yra pirmasis ir tikybės požiūriu svarbiausias Mažvydo darbas. Jame Mažvydas parašė tai, ko labiausiai reikia krikščioniui. Knygos dėka parapijiečiai pamažu sąmoningai apsisprendė tapti liuteronais, jos dėka bent iš dalies jie galėjo ištraukti į pamaldų liturgiją, viešai giedoti bažnyčioje, dalyvauti kitose bažnytinėse apeigose. Ši knyga paplito ne tik tarp Prūsijos lietuvių, bet ir Žemaičių vyskupystėje, nes vyskupas Valančius rašo, jog iš jos žemaičiai buvo mokomi Liuterio mokslo. Taigi Katekizmas buvo pirmasis žingsnis diegti liuteronybę tarp lietuvių. Kiti Mažvydo darbai buvo tik tos knygos tąsa bei papildymas. Kitaip tariant, juose jis išplėtė tai, ką buvo pradėjęs dėstyti savo pirmojoje knygoje.

Mažvydo nuomone, kitas parapijiečiams reikalingas dalykas buvo giesmė “Te Deum laudamus”. 1549 m. pasirodo 14 puslapių knyga “Giesmė S. Ambraszeijaus, bei S. Augustina...” Šios giesmės poreikį piktavo pati parapija, nes Mažvydas rašo: “Supratau klausytojus Dievo žodžio norinčius turėti giesmę tą kurią vadin Te Deum laudamus”¹⁵. Ši giesmė tuomet buvo dažnai giedama pamaldose lotynų kalba. Ją spausdindamas Mažvydas galbūt norėjo, kad parapijiečiai aktyviau dalyvautų pamaldų liturgijoje, vis labiau ištrauktų į viešą giedojimą ir Dievo garbinimą. Be šios giesmės, knygelėje atspausdintos dar dvi giesmės Velykų šventės tematika.

Kitą knygą išleisti Mažvydą privertė pats gyvenimas. Kaip žinoma, tuo metu nepaprastai trūko lietuviškai kalbančių kunigų. Jis pats išgyveno liūdną naujieną prieš atvykdamas į Ragainės parapiją. Laiške kuni-

---

¹⁴ Mažvydas, *Pirmoji lietuviška knyga*, p. 41.

¹⁵ Dr. Gerulis, J., *Mažvydas. Sentausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams*, Kaunas, 1922, p. 81.

gaikščiui jis rašo, kad tuo metu, kai parapija neturėjo savo kunigo, daug kūdikių mirė negavę Krikšto sakramento. Žinant faktą, kad lietuvininkų gyvenamoje teritorijoje buvo tik kelios liuteroniškos parapijos, reikia manyti, kad tokia liūdna padėtis buvo ne tik Ragainės apylinkėje, bet ir kitose vietovėse. Todėl 1559 metais pasirodžiusi jo knyga “Forma Chrikstima...” buvo ne tik pirmas Krikšto sakramento tvarkos užrašymas, bet ir atvėrė realią galimybę pasauliečiams krikštyti kūdikius, jei to negali atlikti vietos kunigas. Būtent pagal Bažnyčios tvarką, esant ypatingam reikalui, kūdikį gali pakrikštyti kiekvienas krikščionis. Tačiau realiai tai tapo galima tuomet, kai lietuvių kalba pasirodė Krikšto sakramento teikimo forma “Forma Chrikstima”. Knygutėje yra įdėtas ir nurodymas, ką reikia daryti pakrikštijus kūdikį namuose be kunigo. Tuomet kūdikis turi būti atneštas į bažnyčią, kur kunigas, pateikęs kelis klausimus, patvirtina skubos tvarka atliktą krikštą. Tačiau pirmiausia knyga buvo skirta kunigams, ir tai buvo vienas iš pirmųjų bandymų užpildyti agendos lietuvių kalba trūkumą.

Ir šioje knygoje Mažvydas pabrėžia savo pageidavimą, kad visi parapijiečiai giedotų pamaldose. Į “Forma Chrikstima” jis įdėjo Martyno Liuterio giesmę: “Kristus Jordanop atėja...”, kurią teikiant sakramentą turėjo giedoti tėvai, kūmai ir parapija.

Gaila, bet jo knyga “Forma Chrikstima” susilaukė aštrios kritikos. Tiesa, tai atsitiko ne dėl jo kaltės, bet dėl nesusipratimo aukštuosiuose Bažnyčios luomuose. Problema iškilo tuomet, kai dalis evangeliškosios Bažnyčios pasipriešino Karaliaučiaus universiteto profesoriaus Osiandro mokymui. Netrukus jo mokymas buvo pasmerktas, o 1558 metų Prūsijos agenda, kadangi ją paruošė Osiandro šalininkai kunigai Funkas ir Fogelis, paskelbta osiandrine. Ypač buvo sukritikuota krikšto formulė, nes kai kurių kunigų nuomone, iš jos buvo pašalintas egzorcizmas. Nors agendą peržiūrėję Vitenbergo profesoriai nematė joje klaidingo mokslo, vis dėlto praėjus trumpam laikui daugelis kaimų parapijų kunigų ir precentorių pareiškė, kad nebegali tarnauti pagal šią tvarką. Todėl iki naujos agendos pasirodymo buvo leista naudotis ankstesne 1544 metų Prūsijos liturgine knyga. Taigi ir Mažvydui kai kurie tilžėnai bandė uždėti osiandrininko vardą, tačiau pastarasis sugebėjo apsiginti.

Mažvydas suvokė, kokią svarbą pamaldose turėjo visuotinis tikinčiųjų giedojimas. Tuo tikslu, kaip jau pažymėjome, į kiekvieną savo knygutę jis įdėdavo bent keletą giesmių. Iš pradžių tai buvo pačios reikalingiausios pamaldų giesmės – “Pater Noster”, “Credo”. Vėliau Mažvydas pradėjo

rengti atskirą giesmyną. Deja, ši knyga pasirodė tik po jo mirties. Giesmynas, pavadintas “Giesmes Chriksconiskas...”, susideda iš dviejų dalių, iš kurių pirmoji išleista 1566 metais ir apima laikotarpį nuo Advento iki “gramniczu”, o antroji – 1570 metais, skirta laikotarpiui nuo Velykų iki Advento. Nuo to laiko parapijiečiai, turėdami šią knygą, giesmes galėjo giedoti per visą bažnytinių metų laikotarpį. Abiejose knygos dalyse daugelis giesmių yra paties Mažvydo išverstos. Tačiau kaip ir rašydamas Katekizmą šioje knygoje jis rėmėsi kitų lietuvių reformatorių darbais. Nors giesmyno pagrindas yra M. Liuterio giesmių knyga “Geistliche Lieder, Mit einer newen Vorrhede D. Mar. Luth., 1553”, tačiau ne visos giesmės yra verstos iš šio giesmyno. Kitas jis vertė iš lotynų bei lenkų kalbų. Manoma, kad giesmyne yra ir jo paties sukurtų giesmių bei maldų.¹⁶

Iš pratarmės matyti, kad Mažvydas šiuo giesmynu evangeliškąją Bažnyčią tikėjosi padaryti giedančia Bažnyčia. Siekdamas, kad liaudis giesmę pamėgtų, jis kreipiasi į Lietuvos bažnyčių ganytojus ir tarnus: “Jūsų pareiga bus visiems susirinkusiems jas giedoti ir dažnai (jei tik įmanoma, kasdien) įpratinti tamsią liaudį šlovinti mums rodomas geradarystes per Kristų, mūsų Išganytoją ir Atpirkėją. Taigi taip išjudinsite ne tik susirinkusios Bažnyčioje jaunuomenės protą, bet ir pažadinsite suaugusiųjų sielas, sukelsite jų širdyse dvasinį įkvėpimą, uždegsite ir palenksite prie Dievo geradarysčių pažinimo ir svarstymo, prie padėkos veiksmų, prie maldų, prie tikėjimo ir prie visuotinės jūsų tarnybos pagarbos.”¹⁷

Mažvydo giesmynas padarė didžiulę įtaką formuojant tolimesnes giesmių knygas. Kadangi tuo metu daugelis lietuvių giesmes giedojo iš atminties, tai G. Ostermejeris pažymi, jog giesmynų sudarinėtojai jas taisydavo labai nuosaikiai. Šį giesmyną, beveik netaisydamas, o tik papildydamas, 1589 metais išspausdina Jonas Bretkūnas knygoje “Giesmes duchaunas”. Įžangoje Lietuvos bažnyčių Ganytojams ir tarnams jis rašo, kad pasibaigus Mažvydo giesmyno pavyzdžiams “jūs patys išvertėte panašaus pobūdžio giesmių ir prašėte mane, kad tasai jūsų ir Mažvydo darbas būtų naujai išspausdintas”¹⁸.

Taigi mes galime teigti, kad Mažvydo giesmynas turėjo didelį pasisekimą. Gerulis tvirtina, kad “Mažvydo knygomis naudojosi visi giesminin-

---

¹⁶ Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 1, p. 86.

¹⁷ Koženiauskiene, R., *XVI – XVIII amžiaus prakalbos ir dedikacijos*, Vilnius: Mokslas, 1990, p. 75.

¹⁸ *Lietuvių literatūros istoriografijos chrestomatija*, Vilnius: Vaga, 1988, p. 12.

kai iki Danieliaus Kleino”¹⁹. Net Kleinas šias giesmes taisė atsargiai, nes Ostermejerio žodžiais, jis bijojo nuskriausti to meto giedotojus, kurių daugelis giesmes giedojo atmintinai.²⁰

Stebėtina, bet kai kurios giesmės, tik nedaug pataisytos, pateko į pasakutinius Prūsijos lietuvininkų giesmynus. Pavyzdžiui, paimkime Mažvydo išverstos liturginės giesmės “Gloria in exelcis” pirmąjį posmą ir palyginkime su XX amžiuje išleistu jos variantu. Mažvydo vertimas²¹ patalpintas kairėje lapo pusėje, o dešinėje įdėtas oficialus teksto variantas iš 1930 metų giesmyno (107 giesmė)²², kurį dar ir šiandien gieda Kretingos, Ž. Naumiesčio ir kelios kitos parapijos.

*Garbė būk Dievui anta aukšta
Ir dėkavokem už tjo meile
Todrin įjog nu ir niekada
Negal mus pakrutinti žala
Pamėgo mus pons Dievs musu
Nu est pakaijus begala
Alwiens keršts tur palaubima.*

*Garbe buk Dievui ant Aukšto
Ir Dėkavojim's už jo Meilę,
Todėl jog nu ir niekada
Ne gal mus pakrutint Beda,
Pamego mus Pon's Dew's musu,
Nu est Pakajus be Galo,
Kiekwiens Keršt's tur Paliaujimą.*

Kaip matome, Mažvydo vertimas, visiškai nedaug pataisytas, pateko į Pagerintas giesmių knygas. Tai rodo, kad kai kurios Mažvydo giesmės, tik nedaug pataisytos, pateko į visus lietuviškus Prūsijos evangeliškus giesmynus.

Knygoje “Giesmes Chriksczoniskas...” Mažvydas iš dalies sprendė ir lietuviškos agendos problemą, nes tuo metu lietuviška Prūsijos Bažnyčia

---

¹⁹ Gerulis, *Mažvydas*, p. XXIV.

²⁰ Ostermejeris, G., *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, p. 327.

²¹ Gerulis, *Mažvydas*, p. 215.

²² *Pagerintos giesmju knygos, kuriosia brangiausios senos ir naujos Giesmes surašytos Dievui ant Garbes ir Lietuvininkams ant Dusiu Išganymo podraug su maldų Knygomis bey nauju treczios Dalies Papildymu*, Naujai išleido Klaipėdos krašto Evangeliškoji Konsistorija 1930 metais, Klaipėda: Litunija, p. 98.

jos neturėjo. Kunigai naudojosi oficialia Prūsijos agenda, jos tekstus versdami į lietuvių kalbą. Tuo tikslu šalia giesmių jis įspraudė daug maldų rinkinių bei pateikė vakarinių ir rytmetinių pamaldų liturginę tvarką (“Redas Mišpara” ir “Redas Jutrinas”). Pastarosios yra sustatytos paties Mažvydo tvarka, o jų turinius, bet ne tekstus, jis paėmė iš 1558 metų agendas. Kadangi pirmosios lietuviškos knygos tiražas buvo nedidelis, tai šiame giesmyne jis pakartotojo pagrindines Katekizmo dalis. Taigi šis giesmynas, ypač maldos, kolektos, kitos liturginės formos žymiai palengvino kunigų tarnybą. “Malonia širdžia priimkite šią mano dovaną, kurią aukoju jums sustiprinti ir iškelti jūsų tarnybai...”²³ – rašo jis prakalboje.

Giesmynu Mažvydas stengiasi stiprinti lietuvininkų evangeliškąją savimone. Kaip buvo anksčiau minėta, jis pastebėjo, jog reformuotas tikėjimas liko tik pavadinime, o parapijiečiai toliau praktikuodavo katalikiškus bei pagoniškus papročius. Pamažu jis suvokė, kad lietuvininkai tikrais liuteronais taps tik tuo atveju, jei bus iškelti šio tikėjimo pranašumai. Tai jis stengėsi padaryti per giesmes. Pavyzdžiui, Mažvydo giesmyne yra Aleksandro Rodūnionio giesmė, kurioje yra šie žodžiai:²⁴

Klausik kožnas Popiežiški / Jog Ponas neliepęs esti / Kūna sava nešinėti / Nei skrynelėсна rakinti / Nei mišes parduoti pirkti / Nei žvakių apžadus statyti.

Todėl brolei neklidėkit / Nei večerės gvaltavokit / Nei rakinkit nei nešiokit / Nei parduokit neiği pirkit / Bet kožnas valgyk irgi gerk / Smerti karčią Jėzaus minėk.

Aleksandro Rodūnionio giesmės žodžiais Mažvydas parodo teologinius skirtumus tarp dviejų tuo metu lenktyniaujančių konfesijų. Šiuo atveju čia kalbama apie Šventosios Vakarienės skirtumus Liuteronų ir Katalikų bažnyčioje. Aiškiai matyti, kad giesmėje siekiama iškelti evangeliškojo tikėjimo pranašumus.

Dar viena problema, su kuria tiesiogiai susidūrė Mažvydas, buvo parapijiečių nenoras dalyvauti eucharistijoje. Laiške kunigaikščiui Mažvydas rašė, kad Ragainės apylinkėse yra žmonių, kurie atvirai atsisako priimti Šventosios Vakarienės sakramentą. “Paklausti, kodėl vengia dangiškojo mokslo ir dvasinio peno, jie atsako, kad ne tik patys sakramento nepriima, bet ir jų tėvai ne tik nėra priiminėję garbingojo altoriaus

²³ Koženiauskiėnė, XVII – XVIII amžiaus prakalbos ir dedikacijos, p. 76.

²⁴ Gerulis, Mažvydas, p. 371.

sakramento, dargi net negirdėję, kad toks esąs.”²⁵ Altoriaus sakramento reikšmę trumpai jis buvo aprašęs Katekizme, tačiau to nepakako. Todėl Mažvydas nusprendė parengti bukletą, kuris padėtų parapijiečiams vertingai pasiruosti ir priimti šį sakramentą. Šis jo darbas pasirodė 1579 metais, kartu su B. Vilento “Enchiridionu,” ir buvo pavadintas “Trumpas klausimas ir prieprowimas tu kurie nor prijmti schwentaghi Sacramenta Altoriaus”. “Trumpas klausimas” yra tik sąlyginis pavadinimas, nes iš tikrųjų knygutėje yra pateikti ne vienas trumpas, bet penki klausimai su labai plačiais atsakymais. Šie klausimai turėjo padėti parapijiečiams nusizėminus ir su atgaila priimti Šventąją Vakarienę ir tuo pačiu metu suvokti šio sakramento dvasinę naudą – krikščionišką bendrystę Kristaus kūne bei nuodėmių atleidimą. Kalbant Martyno Liuterio žodžiais, “kur yra nuodėmių atleidimas, ten ir gyvybė bei išganymas”²⁶. Galima buvo tikėtis, kad suvokę dvasinę sakramento naudą lietuviai daugiau nebesipriešins jį priimti ir Šventojoje Vakarienėje dalyvaus dažnai.

Suvokdamas Altoriaus sakramento svarbą žmogaus išganymui, Mažvydas išleido dar vieną knygą, ją pavadindamas “Paraphrasis permanitina poteraus malda, per Martina Moswida ischguldita”. Rengdamas šį darbą jis siekė palengvinti to meto kunigų tarnybą, nes knygutė savo turiniu yra skirta kunigams. Kaip jau buvo pažymėta, Mažvydas suprato, kad tikėjimą įtvirtinti reikia ne vien per katekizmą, bet ir gerinant dvasininkų tarnybą, nes jų žodis buvo vienas iš paprasčiausių būdų pasiekti žmonių širdis. Tai dar kartą rodo, kad Mažvydas nebuvo žmogus, kuris mąstyty vien tik savo parapijos ribose. “Paraphrasis” susideda iš išplėstos Viešpaties maldos. Po jos – “pagraudenimas” komunikantams, elementų konsekraacijos formulė, maldos ir palaiminimas. Tai trumpas, bet labai praktiškas dalykas, kuriuo naudojosi to meto lietuvių liuteronų kunigai.

Šį darbą jis išvertė iš 1558 metų Prūsijos agendos. Tai jis turbūt atliko tuoj po to, kai išvertė krikštijimo formą, iki 1560 metų, nes vėliau ši agenda buvo paskelbta oksiandrine, o pats Mažvydas už “Forma Chriks-tima” buvo apkaltintas klaidingo mokslo platinimu. (Juk kažin, ar būtų ryžęsis Mažvydas versti “Paraphrasį” iš osiandrinės agendos po mestų jam kaltinimų.) V. Biržiška spėja, kad galbūt šį darbą jis buvo išleidęs apie 1560 metus. Tačiau mus “Paraphrasis” pasiekė per Joną Bretkūną, kurį jis išspaudino “Giesmėse duchaunose” 1589 metais. Tai rodo, kad šis darbas, nors ir verstas iš osiandrinės agendos, atlaikė kritiką ir to meto

²⁵ Mažvydas. *Pirmoji lietuviška knyga*, p. 280.

²⁶ Dr. Liuteris, M., *Mažasis katekizmas su priedais*, Kaunas: Kelias, 1992, p. 12.

lietuvių kunigų buvo aukštai įvertintas. 1612 metais jis buvo perspausdintas L. Zengkštoko giesmyne, kuo remiantis galime tvirtinti, kad Mažvydo išversta Altoriaus sakramento teikimo forma buvo naudojama XVII amžiaus pradžioje.

Didelį dėmesį Mažvydas skyrė jaunuomenės religiniam ugdymui. Jis suvokė, kad tikėjimą reikia skiepyti žmonėms nuo pat jaunų dienų, todėl tam dėjo visas pastangas. Šis siekis matomas iš pirmosios jo knygos, nes tituliniam puslapyje jis aiškiai sako, jog tai „...giesmės dėl krikščionybės ir jaunu bernelių naujai suguldytos...“ Katekizmo įžangoje toliau jis rašo, kad tai yra prasti žodžiai, „skirti paprastiems žmonėms, o labiausiai – sūneliams...“. Kai kartą į jo parapijos mokytojo vietą veržėsi abejotino išsilavinimo Ambrozijus Zetė, Mažvydas tam pasipriešino, argumentuodamas, kad dėl to nukentės jaunimo išsilavinimas. Jis atsakė tiesiai: „mielasis Ambrozijau, nesi vertas būti mokytoju, nes žmogus esi nemokytas. Mūsų Ragainės vaikai pageidauja mokyto dėstytojo, ir nė vienas iš jų nenorės, kad dėl tavęs netektų gero vardo“²⁷. Kadangi Ambrozijus nenustojo siekęs mokytojo vietos Ragainės parapinėje mokykloje, Mažvydas laišku kreipėsi į kunigaikštį, sakydamas, jog jei bus paskirtas šis žmogus, tai iš bažnyčios išbėgios jaunuomenė. „Pagaliau mūsų bažnyčios ir visos jaunuomenės vardu maldauju, kad nebūtų paskirtas mokyklai vadovauti toks nemokytas žmogus, nes viskas pakriks ir išbėgios jaunuomenė, be kurios – kas puoš mūsų bažnyčią?“²⁸

Plėsti ir įtvirtinti liuteronybę Mažvydas siekė ne tik raštais. Pastebėjęs, kad Ragainės lietuviai nenori mokytis iš Katekizmo, jis siūlo kitokias priemones. Pažymi, kad jo parapijiečiai nenusimano apie evangelišką tikėjimą ir toliau praktikuoja pagonybę ar katalikybę todėl, kad neateina į bažnyčią klausytis evangeliškujų pamokslų. Tačiau jis tiki, kad situacija „pasitaisys, jei visų pirma visi parapijiečiai sekmadieniais <...> ir švenčių dienomis būtų verčiami lankyti šventuosius pamokslus. Tomis dienomis be jokios pertraukos reikėtų dėstyti jiems svarbiausias krikščioniškos religijos tiesas, o jų dvasią atitraukti nuo prietarų ir popiežiaus stabmeldystės“²⁹. Kiti parapijiečiai nesilanko bažnyčioje, nes sekmadieniais dirba ūkio ar lauko darbus. Mažvydas siūlo paprasčiausiai juos uždrausti. Lygiagrečiai jis prašo įvesti ir daugiau draudimų. Pavyzdžiui, jis išgyveno, kad jo parapijiečiai keliaują į Lietuvą švęsti kokio nors šventojo

²⁷ Mažvydas, *Pirmoji lietuviška knyga*, p. 324.

²⁸ Ten pat, p. 238.

²⁹ Ten pat, p. 282.

atlaidus, kas ypač prieštarauja protestantiškajam mokymui. Todėl kunigaikščiui jis rašo, jog “būtų labai pageidautina, kad tavo šviesioji aukštystė savo ediktu uždraustų jiems tokias keliones”³⁰. Sudrausti jis siūlo ir tuos, kurie vengdami griežtos katekizacijos bėga krikštyti savo vaikus į kitas parapijas. Tačiau labiausiai Mažvydas nerimavo dėl to, kad tuo metu jo parapijoje ir apskritai tarp Prūsijos lietuvių atsirasdavo pasauliečių, kurie savavališkai atlikdavo kunigų pareigas. Tie, nesant būtinybės, jo parapijiečius krikštydavo, sutuokdavo ir atlikdavo kitokius dvasinius patarnavimus. Matydamas, kad geruoju jie to daryti nenustos, jis kreipiasi į kunigaikštį, sakydamas, kad “...tuos pažeidinėjimus gali sudrausti tik tavo aukštystė Dievo suteikto pasaulietinio kardo aštrumu”³¹.

Tačiau negalima sakyti, kad jis nemėgo savo parapijiečių. Jis buvo kunigas, kuris parapijiečių sielas traukė iš “amžinos pražūties”. Todėl tokių draudimų reikėjo jų pačių išganymui. Analizuodamas nuoširdų Mažvydo kreipimąsi į lietuvius J. Gerulis prieina prie išvados: “Iš visų Mažvydo žodžių numanome jį lietuvius tikrai mylėjus ir šiaip geros širdies žmogų buvus”³².

Sunku pasakyti, kiek buvo atsižvelgta į Mažvydo pasiūlymus, tačiau kai kurie draudimai vis dėlto vėliau buvo įvesti. Yra žinoma, kad XVII a. viduryje netoli Ragainės esančios Rusnės parapijos nariai, kurie be pateisinamos priežasties neatvykdavo į pamaldas, turėjo mokėti 5 grašius baudos. Pabaudos buvo skiriamos už dešimties Dievo įsakymų nevykdymą, priklausomai nuo kaltės dydžio. Pavyzdžiui, jaunavedžiai, kurie kūdikius buvo pradėję prieš santuoką, buvo baudžiami nuo 5 iki 15 markių. Buvo prieita iki to, kad nuspręsta tikrinti net merginų nekaltybę! Ši darbą turėjo atlikti teisingos ir parapijoje autoritetą turinčios moterys. 1644 m. bažnyčios potvarkiu buvo nurodyta tokių merginų netuokti.³³ Tačiau ši nuostata praktikoje galiojo neilgai. Jei tai buvo praktikuojama Rusnės parapijoje, tai galėjo būti vykdoma ir ne taip toli esančioje Ragainėje. Be abejo, tai nereiškė, kad kunigaikštis atsižvelgė būtent į Mažvydo siūlymus, tačiau rodo, jog vis dėlto tikėjimą buvo siekta įtvirtinti ir draudimais.

Evangelikiškąjį tikėjimą Mažvydas siekė išplėsti ne tik tarp Prūsijos lietuvių, bet ir visoje Lietuvoje. Tai ypač atsispindi Karaliaučiaus universite-

---

³⁰ Ten pat, p. 279.

³¹ Ten pat, p. 296.

³² Gerulis, *Mažvydas*, p. XVI.

³³ Rusnė, 31 psl.

to rektoriaus Frydricho Staphylo lotynų kalba parašytoje Katekizmo pratarinėje, kurią Mažvydas įdeda į Katekizmą. „Lietuviams ir žemaičiams“ – taip lietuvišką Katekizmo prakalbą pavadina Mažvydas. Sunku pasakyti, kokią pasisekimą Katekizmas turėjo Lietuvoje, tačiau žinoma, kad juo buvo naudojama. Kaip jau buvo minėta, vyskupas Valančius tvirtina, kad „... Mažvydas, Ragainės miesto vyresnysis kunigs, išguldė prūsiškai vokišką Katekizmą Martyno Liuterio; pagal tą knygą, spaustą Karaliaučiu 1547 m., kalvinai su liuteriais mokė žemaičius tikėjimo savo“³⁴.

Vis dėlto Mažvydo planai išplėsti liuteronų tikėjimą LDK nepasitvirtino. Iki kontrreformacijos Lietuvoje spėjo įsitvirtinti tik kunigaikščių Radvilų kuruojamas evangelikų reformatų tikėjimas, o liuteroniškos parapijos įsisteigė tik palei pasienį su Rytų Prūsija. Todėl J. Gerulis rašo, kad „Mažvydo, o ypačei ercikio Albrechto lūkestis, didžiąją Lietuvą reformacijai laimėti, nieku pavirto“³⁵. Dėl to vėlesniuose savo raštuose Mažvydas daugiau nebesikreipia į Didžiosios Lietuvos gyventojus, bet visas jėgas paskiria tikėjimui platinti tarp Prūsijos lietuvių.

Galima manyti, kad gyvenimo pabaigoje jam pavyko Ragainės parapijiečius atversti į evangelišką tikėjimą. Štai kai jam bandė paskirti mokytoją Ambrozijų, laiške kunigaikščiui jis sako: „Lietuvių liaudis tokio nepageidauja, kai turi už jį geresnį“³⁶. Šie žodžiai, jo sakomi liaudies vardu, rodo, kad jam pavyko rasti bendrą kalbą su parapijiečiais. O žinant Mažvydo bekompromisinį charakterį tikėjimo dalykuose, galima teigti, kad bendra kalba galėjo būti rasta tik jiems nuoširdžiai priėmus protestantišką tikėjimą.

Didžiausią įtaką tikėjimui įtvirtinti Mažvydas padarė savo raštais. Jei savo kasdieniu uolumu jis galėjo įtakoti tik Ragainės krikščionis, tai raštais – visos Prūsijos lietuvius. Ypatingą jo raštų svarbą įtvirtinant evangelišką tikėjimą pabrėžia jo bendraamžis Baltramiejus Vilentas. 1579 m. knygos „Evangelias bei epistolas...“ pratarinėje kunigaikščiui Frydrichui jis rašo, kad „jis [Mažvydas] pirmasis suvokė rašymo gimtąją kalbą prasmę, išspausdino būtiniems studijuojantiems katekizmo elementus, taip šventas giesmes..., kad Bažnyčia būtų įtvirtinta ten, kur religija, dar prispausta prietarų ir stabmeldystės, buvo visiškai išstumta. Ir labai sėkmingai ėjosi“. Vilentas pabrėžia, kad Mažvydo ir kitų jo bendradarbių

---

³⁴ *Lietuvių literatūros istoriografijos chrestomatija*, p. 132.

³⁵ Gerulis, *Mažvydas*, p. XVI.

³⁶ Ten pat, p. 328.

dėka šis darbas turėjo tokį pasisekimą, “jog dabar [1579 m.] pagonių krašte įsteigta Bažnyčia gėrisi daugelis tikinčiųjų į Kristų”³⁷.

Mažvydo ir kitų jo bendraamžių pastangomis Prūsijos lietuviai laipsniškai susipažino su reformuotu tikėjimu. Pamažu jie suprato, jog šis tikėjimas, kuris savo griežtais reikalavimais ir paprastumu iš pradžių jiems pasirodė nepatrauklus, nėra jau toks blogas. Mažvydo liturginių raštų dėka jie pajuto lietuvių kalbos grožį pamaldose, pamatė, jog savo grožiu ji nė kiek nenusileidžia lotynų kalbai. Pamažu jie suvokė, jog tai, ką Mažvydas parašė Katekizme, yra naudinga ir gera mokėti. Dainingai lietuvių tautai ypač turėjo patikti Mažvydo išverstos ir jo paties sueiliuotos giesmės. Jei iki tol jie girdėjo giedojimus lotynų kalba ir tik kartais lietuviškai, tai dabar jie patys galėjo garsiai giedoti ir garbinti Dievą. “Pats dalykas tegu liudija, kad tuo buvo daug prisidėta prie tikrojo prastų žmonelių, ir ne vien jų, tikėjimo”³⁸, – sako J. Bretkūnas.

---

³⁷ *Lietuvių literatūros istoriografijos chrestomatija*, p. 11.

³⁸ Ten pat, p. 12.